

GÜRSEL KORAT'IN TARİHSEL DÜZLEMLİ ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUK EXISTENTIALISM IN GURSEL KORAT'S HISTORICAL LEVEL NOVELS

Tuğba Çelik

Reha Alemdaroğu Anadolu Lisesi

Özet: İnsanın varoluşu, felsefenin en önemli araştırma alanlarından birini oluşturur. Kierkegaard'la birlikte başlayan varoluş düşüncesi, Heidegger, Nietzsche, Sartre, Marcel, Ponty, Husserl, Beauvoir, Jaspers gibi pek çok düşünür tarafından derinleştirilmiştir. Varoluşçuluk çeşitli yönleriyle farklı yazarlar tarafından da roman, öykü ve tiyatro gibi metinlerde ele alınmıştır. Dünya edebiyatında Sartre, Beauvoir, Camus, Dostoyevski, Kafka ve Beckett gibi çok sayıda yazar, varoluşçu düşüncüyü yapıtlarına yansıtılmışlardır. Bu çalışmada, varoluşçuluğun ve varoluşçu romanın temel ilkeleri belirlenmiş, daha sonra Gürsel Korat'ın dört tarihsel düzlemli romanı (*Zaman Yeli, Güvercine Ağıt, Kalenderiye, Rüya Körü*) varoluşçuluk ve varoluşçu romanın ilkeleri ışığında değerlendirilmiştir. Çalışmada Gürsel Korat romanlarının özgünlüğü ortaya konulmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Varoluşçuluk, Varoluşçu roman, Gürsel Korat.*

Abstract: The reason for human's existence has become the most researched field in philosophy. Philosophers such as Heidegger, Nietzsche, Sartre, Marcel, Ponty, Husserl, Beauvoir, Jaspers, have deepened the idea of "existentialism" which began with Kierkegaard. Existentialism has also been examined by its various assumptions by different writers and by different written texts such as novel, story and theatre. There are many writers in world literature who reflect existentialist thought to their works such as Sartre, Beauvoir, Camus, Dostoyevski, Kafka, Beckett. In this study, the principal features of existentialist philosophy and existential novel type are described; then Gürsel Korat's four novel with historical level (*Zaman Yeli, Güvercine Ağıt, Kalenderiye, Rüya Körü*) are evaluated in the light of existentialism and the characteristics of existential novel. In the study, authenticity of Gürsel Korat's novels were discussed.

Keywords: *Existentialism, Existentialist novel, Gürsel Korat.*

1. GİRİŞ

İlk mantık kuramcıları, “olma”yı yalnızca bir bağlaç/yüklem olarak ele almaktadır. 19. yüzyıldan bu yana “olmak” kendi başına bir olgu olarak düşünölmeye başlanmıştır. Oysa varolmak çok sıradan, ama dünyanın en gizemli uğraşısıdır. “Ben varım, dünya var, dünyadakiler var” tümcesi temel ama çabuk unutulmuş bir tümcedir.

Kierkegaard (2010b: 43) “ben” için şunları söyler:

Ben, hiçbir biçimde dünyada önem verilen şeylerden biri değildir, aslında *ben* en az merak edilen ve sahip olunduğunun görülmesine izin verilmesinin en sakıncalı olduğu şeydir. Tehlikenin en büyüğü olan “*benin* kaybı”, aramızda hiçbir şey olmamış gibi fark edilmeden gerçekleşebilir. Ne olursa olsun, bacağın veya kolun, servetin, kadının vs. veya bilinmeyen herhangi başka bir şeyin kaybı, hiçbir şey bu kadar az gürültü yapamaz.

Sartre, Heidegger çizgisinde ilerler: Varlık anlaşılabilir değildir. Dünyadaki varlıklar, varlığa birer veridir. Bunun farkında olduğunda insan, bulantı hisseder. (Verges; Huisman, 2002:121-123).

Varoluşçuluk, insanın akılla anlayamayacağı “öz”ü ve “varoluş”un süreçlerini irdeleyen bir felsefedir. Öz, bir şey ne ise onu o şey yapan şeydir. Varoluş ise kendi başına bir şey değildir, kavramlar arasında bağlantılar kurmaktadır.

Heidegger, varlıkbilimin (fenomenoloji) varoluşu anlamak için yeterli olmadığını söyler (Warnock, 1970:47). Heidegger insanın varolduğunu duygu değişimleri sırasında fark ettiğini söyler. Acı da mutluluk da insanın durumunu değiştirdiği için insanın kendisine büyük sorular sormasına neden olur (Verges & Huisman, 2002:124). Jaspers’a göre insan varlığı acı, ölüm ve suçluluk gibi durumlarda sorgular. İnsan ancak iletişim kurduğunda kendinden emin olur; iletişimse başkalarıyla girilen çekici bir mücadeledir (Folscheid, 2005:151). Marcel diğer varoluşçu düşünürler yanında özü varoluşun karşısına koymakta ısrarcı değildir. Ona göre yaşam varolmakla eş değildir, yaşam kendini aşarak kendini yapmaktır. Ayrıca insanlar başkalarıyla iletişime girmedikçe kendilerini tanıyamazlar; bu nedenle Marcel “birlikte var”ız demektedir (Verges & Huisman, 2002:125).

Porphre Eglantine’in şu şiiri varoluşçuluğa giden yolun ilk aşamasını oluşturabilir:

Koca bir çölde/ Sonsuz bir kum denizinde/ Arıyorum/ Yitik yolu arıyorum/ Bulamadığım yolu/ Bir orada bir burada/ Bütün yönlerde ruhum/ Bulamıyor aradığını/ Bu korkunç boşlukta/ Her yanım kum/ Alabildiğine parlak, boğucu/ Kumlar uzanıyor çevrenin sonuna değin/ Sonra bir ses duyuyorum/ Tatlı, gür ve kahredici/ Diyor ki bana:/ Yitik bir ruh sanıyorsun kendini sen!/ Bir ruh sanıyorsun kendini/ Yanılıyorsun. Bir ruh değilsin gerçekte/ Yitmiş de değilsin/ Bir hiçsin yalnızca/ Yoksun sen (Russel, 1998:7,8).

Yitik bir ruh olduğuna karar veren insan, varolmak yerine kendini reddedebilir. İnsanın dramı varlığın gizeminden tiksimesidir. Varlık endişesine kapılan insan, kendini unutuşa ve başıboş göçebelige götürebilmektedir (Folscheid, 2005:148).

Tek bir varoluşçu tanımı yapmak olanaksızdır. Neredeyse her varoluşçu düşünür başka bir varoluşçuluk önerisi sunar (Verges & Huisman, 2002:125; MacIntyre, 2001:10; Topçu, 2010:28; Foulquier, 1995:33). Buna karşılık, varoluşçu düşünürlerin başat özellikleri de vardır. Örnek olarak, tüm varoluşçular philosophia perennis'e, tüm zamanların üstündeki ölümsüz felsefeye karşı çıkmış, aklın egemenliğine kesin bir tavır almışlardır (Mounier, 2007:8). Descartes, damgasını vurduğu çağda, akılcı yaklaşımıyla varoluşçularla örtüşmemiştir. Descartes'ın çağdaşı Pascal ise, "sonsuz uzayların ebedi sessizliği" içinde insanın yalnızlığı, kaygısı, günahı, ebedi kurtuluşuyla ilgilenecek mükemmel bir varoluşçu düşünür örneği oluşturmuştur.

Tam anlamıyla bir varoluş düşünürü, 20. yüzyıl varoluşçularının babası sayılabilecek düşünür, Danimarkalı Soren Kierkegaard'dır. Kierkegaard, her şeyin dizgeleştirilebileceği gibi varlığın da dizgeleştirilebileceğini savlayan Hegel'e karşı çıkmıştır. Düşünürlerin amacı doğru, nesnel, evrensel olmaktır, varoluşçuların amacı ise öznel, tikel ve kısmi olmaktır (Taşdelen, 2004:25). Kierkegaard'a göre varoluş bir başkasına anlatılacak bir şey değildir; görelidir ve deneyimseldir (Foulque, 1995:32).

Kierkegaard varoluş aşamalarını üç basamağa indirger: estetik yaşam biçimi, ahlaksal yaşam biçimi, dinsel yaşam biçimi. İnsanın varoluşunu gerçekleştirmedeki ilk aşaması estetik yaşantıdır. Kişi kendini toplum kurallarının dışında algılar, yabancılaşır ve onu eleştirir. İnsan estetik yaşantı ekseninde dolaysız, kendi içinde yaşamayı seçer. Estetik yaşam

biçiminde insan, ne ise odur. Ahlaksal yaşam biçimindeki insan, ne yaparsa odur; onun için herkesin iyiliği, kendinden önce gelir. Dinsel yaşam biçimindeki ise, insan Tanrı'ya kesin olarak boyun eğer (Kierkegaard, 2010a:59-64).

Sartre ve Heidegger, Kierkegaard'dan sonra varoluşçu felsefenin iki güçlü yorumcusu olmuşlardır. Sartre bireyi varoluş sürecinde yalnız bırakırken, Heidegger insanı tanrıyla birlikte düşünmektedir. İki düşünür, varoluşçu felsefenin iki farklı kolunu yansıtır: tanrıtanır ve tanrıtanımaz varoluşçuluk.

1. 1. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Gürsel Korat'ın dört tarihsel düzlemlerli romanında varoluşçu felsefenin ve varoluşçu roman türünün özelliklerini araştırmaktır.

1.2. Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden alanyazın tarama ve metin inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada, varoluşçuluk felsefesi ve varoluşçu yazın üzerine alanyazını taraması gerçekleştirilmiştir. Alanyazını taramasından elde edilenlerle Gürsel Korat'ın Zaman Yeli, Güvercine Ağıt, Kalenderiye ve Rüya Körü romanları incelenmiştir.

2. VAROLUŞÇULUK

Varoluşçuluk felsefesi aşağıda öz ve varoluş, özgürlük, öteki, umutsuzluk kavramlarıyla açıklanmaktadır:

2.1. Öz ve Varoluş

Heidegger gibi Sartre da, insanın ayırt edici bir bilinci olduğunu savunur. İnsanın bilincinden başka bir şeyi yoktur; bunun farkına varan insan aslında eylemlerinde özgür olduğunu bilir. Örneğin köpekler neden havladıkları ya da ne zaman havlayacakları üzerine düşünemezler; oysa insan neyi niçin yaptığı düşünür; düşünmek bilincin göstergesidir. (Wortenberg, 2008:21,22; Foulquie, 1995:69).

İnsan dışındaki varlıkların özlerinin kesinlik (sert, sıvı, acı vs.) içermesine karşın, insanın tek tip bir özü yoktur. Üstelik insan ne kadar istese de bulunduğu toplumsal sınıfı ya da dış görünüşünü değiştiremez. Bu kısıtlamaya karşın insan, durumlar karşısında nasıl

bir tavır göstereceğini (çekingen-atak, eşitlikçi-yasakçı, cömert-pinti vs.) kendisi seçer. Seçme özgürlüğü, insanın özünün belirsizliğini ve biçimlendirilebilir olduğunu ortaya koyar. İnsan kendini tasarlar. Ne olmak isterse onu olamasa da, neyi tasarlarsa onu olabilmektedir. Her insanın sorumluluğu kendi özüne kavuşmak, onu tasarlamaktır (Foulquie, 1995:52; Karakaya, 2004:69).

“Zamana bağlı insan doğası, varolmaya ve sürekli değişip gelişmeye, asla dural ve tamamlanmış olmamaya koşullanmıştır” (Flynn, 2006:24,25).

Varoluşçuluk, insanı sürekli arayışa davet eder; çünkü varoluş arayışı yaşam boyunca sürecek, insan sürekli değişerek ilerleyecektir.

2.2. Özgürlük

Heidegger, “insan çevre sahibidir” sözüne karşı çıkar. Ona göre Dasein'in (-da bulunan insan) ötekini oluşturan çevreyi ontolojik açıdan kavraması olanaksızdır (2006:60). İnsanın çevresini tümüyle benimsemesi ne gereklidir ne de olasıdır. Bunun yanı sıra, Heidegger insanın öncelikle tinsel bir varlık olup daha sonra dünyadaki nesnelere arasına yerleştirildiği düşüncesi ile alay eder (a.g.e:58). İnsan kendi çevresini, yaşadığı sürece kendisi oluşturur ve onun içinde kendini vareder.

İnsan, özünü tasarlamak için özgür olmalıdır. İktidar/otorite ya da toplum insana bu yolda engel olmamalıdır. Engel oluşturduğunda ise insan onları gözden çıkarmayı bilmelidir.

Marksistler varoluşçuluğun burjuva ahlakını desteklediğini, onun sorumsuzca ve bencilce gelişen bir düşünce akımı olduğunu savlamışlardır. Sartre'a göre özgürlük insanı sorumsuz kılmaktan öte, çok büyük bir sorumluluğa zorunlu tutar. Sartre “Egzistentialism Is A Humanism” adlı makalesinde “Kendimi seçerken gerçekte tüm insanlığı seçmiş olurum,” diyerek Marksistlerin bu itirazına karşılık vermektedir (Sartre, 2007:25). Varoluşçulara göre insanın yaptıklarından sorumluluk duyması için bir otoriteye hesap vermesi gerekmez; kişi yaptıklarının dönütünü özünden doğan bir iç sıkıntısıyla elde eder. Beauvoir varoluş sevincinin herkeste olması gerektiğini, böyle olursa dünyanın, toplumların mutlulukla daha çok katmanlanacağını söylemektedir (Foulquie, 1995:78; Karakaya, 2004:73).

Sartre'a göre insan bir "durum içinde"dir. İnsanın bir çevresi ve geçmişi vardır, ama ona anlam veren insanın kendisidir. İnsanın omuzlarına çöken seçme sorumluluğu onu bunaltmamalıdır. İnsan özgürce dilediğini, kendine doğru geleni yapmalıdır. Durum ne kadar acilse seçim o kadar hızlı olacaktır, bu yüzden trajediler bile kötü değildir. İnsan seçim yaparak yaşar; bu da onu özgür olmaya zorunlu kılar. İnsan her an yaşamını değiştirebilir; geçmişteki kararları onun şimdisini etkilememelidir. İnsanın seçme özgürlüğü, ölümüyle sona erer.

Sartre'a göre bilinç, insana varlıktan kopmayı ve sorgulamayı sağlar. Bilinç yoluyla insan dünyada saf bir huzur içinde durabilmektedir. İnsan kendi özgürlüğüne mahkumdur. Sınırsız özgürlük insanı korkutabilir, ama insan kendini tasarlamaktan başka yol da bulamaz. Karşılıklılık gerçektir, insanın öteki ile yaşadığı doğrudur; ancak başkalarıyla ilişki daima uyumsuzdur. Bu yüzden 'cehennem başkaları'dır. (Folscheid, 2005:152,153).

Varoluşçuluğun en güçlü tezi şudur: İnsanın en değerli varlığı özgürlüğüdür. Doğa yasaları ise, insanın hayatta kalabilmesi için ona sınırlamalar getirmiştir. Yemek yemek, uyumak, barınmak gibi zorunluklarının yanı sıra insan, toplumun kendisinden istediklerini yerine getirmek üzere bir takım kimlikleri benimsemek durumunda kalmıştır. *Yeraltından Notlar*'da söylendiği gibi, insan bir tenis topuna benzemektedir; tenis topunun hızlı ya da yavaş gitmesi tenis topunun elinde değildir. İnsan örnekteki tenis topu gibi eylemlerinde özgür değildir, ancak ondan farklı olarak özgür olmayı isteme bilincine sahiptir (Dostoyevski, 2011a; Wortenberg, 2008:7-9). Fransız İhtilali'nden sonra gelişen bilimsel, sanatsal ilerlemeler, insanın özgürlüğünün kısıtlanması sorununa köklü bir çözüm getirememiştir. Bilimsel, sanatsal çalışmalar arttıkça düşünürler şu soru üzerine odaklanmışlardır: İnsan yalnızca adına doğa denilen büyük dizgenin bir parçası mıdır?

İnsan kendisi için düşünürken yasalara başvurmak, tarih ve bilimin ölçütlerine sığınmak zorunda değildir. İnsan ancak nasıl yaşayacağına kendi karar veriyorsa, yaşamının sorumluluğunu eline almışsa özgürdür. Özgür insan uygarlığın bütün getirilerinden; ahlakın, yasaların ve kurumsallaşmış din ve öğrenmenin desteklerinden sıyrılmıştır (Kierkegaard, 2010a:55).

Özgürlüğünü elde etmek isteyen insan, aynı zamanda özgür olmaktan korkar. Matrix filmindeki seçimi düşünmek gerekir: Ya gerçekleri görmek ya da yanılsama/ilüzyon içinde yaşamak. İnsan gerçeği görmeyi istiyorsa, onu mutluluk değil, zor ve karmaşık bir yaşam bekliyordur (Wortenberg, 2008:36). Sartre'a göre insan özgür olmayı seçerse kendi sorumluluğunu üzerine alır, artık neyi nasıl, niçin yapacağına ancak kendisi karar verebilecektir. Hamlet, babası öldükten sonra değişmiş ve yaşama eleştirel gözle bakmaya başlamıştır. Gerçeğin ne olduğunu öğrendikten sonra, gerçeğe gözlerini kapamayarak yapması gerekenleri belirlemiş, sırasıyla onları gerçekleştirmiştir. Hamlet'in düşüncesiyle eylemleri birbirini tamamlamış, birbiriyle çelişmemiştir; dolayısıyla Hamlet özgür insanı yansıtmaktadır: Mutlu değilse de özgürdür (Shakespeare, 2011).

2.3. Öteki

Varoluşçuluk, bireysel olmakla suçlanmış bir düşünce biçimi olsa da, varoluşçuluğa göre insan yaptığı seçimlerle yalnızca kendi yaşamını etkilememektedir. İnsan seçimlerini yaparken tüm insanlıktan sorumlu olduğunu unutmamalıdır. Örnekte insan evlendiğinde eşi ve çocuklarıyla yeni bir topluluk oluşturmaktadır; artık bu topluluğun eylemlerinden de sorumludur. Yukarıda da belirtildiği gibi, varoluşçuluk şu görüşü savlar: Kendimi seçerken tüm insanlığı seçiyorum (Sartre, 2007:25).

Varoluşçuluk eyleme dönük olduğu için aslında Marksizmle çelişmemektedir. Sartre Marksizmin bireye dönük derinleşmedeki eksikliğini giderdiğini, aynı zamanda da varoluşçuluğun toplumu yadsımak yerine, bireyden topluma bir kucaklaşma ve eşitleme amaçladığını vurgular. Varoluşçuluk sürekli devrim isteyen, yaşam boyu değişime inanan bir düşünme biçimidir. Sartre bu konuda şunları söyler:

“Niyetimiz bizi çevreleyen toplum içinde bazı değişmelerin oluşmasına yardımcı olmaktır... (...) Bizler, insanın hem toplumsal durumunu hem de onun kendisi hakkındaki görüşünü değiştirmek isteyenlerin safında yerimizi aldık”
(aktaran: Foulquie, 1995:88).

Öteki, yani toplum, kişiyi kendisi olmaktan uzaklaştırıyorsa o zaman birey için tehlikeli duruma gelir. Toplumun, tüm insanları tektipleştirme eğilimiyle kişinin baş etmesi gerekir. İnsan ancak topluma belli bir

uzaklıktan bakarak ötekini ve kendini değiştirebilmektedir (Bumin, 2002:146).

2.4. Umutsuzluk

Ormanda dolaşırken Kral Midas, Silenos'u görür; bilgeliğinden yararlanmak için onun peşine takılır. Yakalayıp "insan için iyi olan nedir?" diye sorunca Silenos yanıt vermez. Kral sorusunu üsteler, Silenos gülererek "Var olmamak, varsa hemen ölmek, yok olmak; budur insan için en iyi olan", der (Kuçuradi, 2009:25). İnsanın trajedisi tanrılar arasına karışma isteğidir. Trajedi, insanın değiştiremeyeceği gerçeklerle yüz yüze gelmesidir. İnsan tanrı olamadığı için daima kendini eksik duyar.

Nietzsche masum doğduğumuzu, kurban olarak yaşadığımızı ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra, insan ne kendini ne de sürekli umutsuzca yineleyen dünyayı hiçbir zaman "bir tanrı gibi" açıklayabilmektedir. Kısacası insan bir umutsuzluğa düşmüştür; bunun giderilmesi de olanaksızdır (Roubiczec, 1966:54). Nietzsche, Dostoyevski'ye "Tanrı öldü" diye karşılık vermiş; buna karşılık entellektüel vicdan olarak adlandırdığı bir ahlak öğretisini *Şen Bilim* kitabında dizgeleştirmiştir (Berkowitz, 2003:41). İnsan bireysel ahlakını oluşturmak için Tanrı'ya gereksinmeyebilmektedir.

The Return of Marth Guerre adlı filmde, ana kahraman yaşadığı yeri değiştirse de yaşamında hiçbir değişiklik olmaz. Film, 20. yüzyılda her coğrafyada artık benzer hayatlar yaşanmadığını anlatır (Guignon, 2001:xvii). Aynılaşan yaşam biçimini sorgulamak, özgürlük kavramını modern insanın iç dünyasında araştırmak için, varoluşçuluk ilgi çekici bir düşünme biçimi olmayı sürdürmektedir.

Kierkegaard insanın umutsuz bir varlık olmasının nedenini sonluluğu ve sonsuzluğu içinde taşımasına bağlar. "İçimizde sonsuzluk olmadan umutsuzluğa düşemeyiz; ama eğer umutsuzluk ben'i yok edebilseydi o zaman umutsuzluk da olmazdı", der (Kierkegaard, 2010b:29). İnsan bu ikilikten yaşadığı sürece kurtulamamakta, bu nedenle umutsuzluğa mahkum olmaktadır. Varoluşçu için usavurum umutsuzluk doğurur. Çünkü insanın yaşama ve dünyaya ilişkin sorduğu sayısız soru yanıtız kalmakta, insan sorularıyla başbaşa huzursuz yaşamaktadır.

3. VAROLUŞÇULUK VE YAZIN

Varoluşçular savlarını bir dizge içinde sunmayı reddederek onları dolaylayıp roman, öykü ve tiyatro gibi yazınsal yapıtlara yansıtmayı seçerler (Foulquie, 1995:32). Varoluşçu yazınsal yapıtlar diğer hiçbir yazınsal yapıtın okurda bırakamadığı etkiyi bırakır. Varoluşçu yapıtlar insanın kimseye söyleyemediği büyük açmazlarını dile getirir, insanın gündelik yaşam içinde geçirdiği evrimleri ele alır. Varoluşçu düşünürlerin yazınsal yapıtlarla kendilerini anlatmalarının nedeni, varoluşçuluğun diğer felsefelere göre soyuttan somuta değil, somuttan soyuta gitmesidir (Topçu, 2010:29). Varoluşçuluk somut yaşamdan yola çıkarak insanın özüne inmeyi hedefler. Bunun dışında, insanın gündelik yaşam içinde unutulabilecek sorunlara dikkat çekmesiyle önemli bir felsefedir (Mounier, 2007:24,25). Bu özelliğiyle yaşamın aynası olan yazına da elverişli bir felsefedir.

Tüm varoluşçu düşünürlerde ortak olan iki şey, okuyucularını değiştirme, onlara yeni bir yaşam biçimi sunma isteğidir (Kierkegaard, 2010a:35). Düşünürler, yazarlara çağın tanısını koyma doğrultusunda yardımcı olabilirler, ancak bundan fazlasını da yapamazlar (Kuçuradi, 2009:112). Varoluşçuluğun amacı olan “okurun yaşam algısını değiştirme”, yazarlara düşen bir görevdir. Badio gibi eleştirmenler, sanatın eğitim vermekteki tek amacının kendi varoluşu olduğunu belirtir; önemli olan sanat yapıtını inceleyen insanın bu varoluşla karşılaşmasıdır. (Badio, 2010:20).

Panza ve Gale (2008:343) varoluşçuların yazına ilgi duymalarının dört gerekçesi olduğundan söz eder:

1- Yazın, yarattığı kahramanlar yoluyla düşünceyi somutlaştırır.

2- Yazın, büyük sorulara yanıt vermek yerine güçlü duyguları ortaya çıkarır. Varoluşçular için duygular ve sezgiler düşüncenin gelişmesinde etkilidir.

3- Yazın, varoluşçuluğun öncelediği önyargısızlığı ve özgünlüğü yüceltir.

4- Yazarlar, yeni bir dünya ve yeni bir anlam evreni yaratırlar.

Sartre'ın denemelerinden çok, özellikle yazdığı romanlarla varoluşçuluğun şöhretini artırdığı söylenir (Aksoy, 1981:314,315).

Derrida (2009:50) “Varlık deneyimi, ne az ne çok, metafiziğin kenarında, edebiyat belki de her şeyin kenarında durur, kendisi de dahil her şeyin ötesinde. Dünyadaki en ilginç şeydir bu, belki de dünyadan daha ilginç,” der. Edebiyatın bağımsızlığına karşılık, insan yaşamını dolaylı yoldan etkileme gücü, varoluşçuluğun romana uygulanmasını tetikler. 1930’lardan sonra varoluşçuluğu ele alan romanların önde gelen yazarları Sartre ve Beauvoir’dır; onlara en yakın duran yazar ise Camus’dür. Eleştirmenler, Camus’nün yanı sıra Dostoyevski, Kafka, Beckett, Faulkner gibi başka yazarların da varoluşçu izler taşıdıklarını düşünürler (Bal, 2007:30-32; Aksoy, 1981:316,317).

Hem düşünür hem bir yazar olan Sartre, varoluşçu romanla özdeşleşmiştir. Camus, Sartre ile yollarını ayırmadan önce onun *Bulantı* romanı için şunları söylemiştir:

“Bir roman, imlerle ifade edilen felsefeden başka bir şey değildir. Ne var ki iyi romanda felsefe imlerle bir olur”
(Aronson, 2005:12)

Sartre, *Duvar* öyküsüyle kişinin seçme özgürlüğünü ve yaşamda değiştiremediklerini çarpıcı biçimde ortaya koyar. Bir gün öleceğini bilen insanoglu kendisiyle çelişmeden yaşamak ister. Öyküdeki idam mahkumu, arkadaşını ihbar ettiğinde serbest kalacağını bilse de bunu yapmaz ve ölmeyi seçer:

“Ben ne başkalarına acıyabilirdim, ne de kendime. Kendi kendime ‘Dürüstçe ölmek istiyorum,’ dedim” (Sartre, 2011:31).

Sartre, ölümlü olan insanın ilkeli yaşamak zorunda oluşunu *İş İşten Geçti* romanında da ele alır. Phillipe ve Eve öldükten sonra tanışılar ve birbirleri için yaratıldıklarını anlarlar. Onlara bir şans daha verilse de bu şans bir işe yaramaz. Kendilerine verilen yirmi dört saati birbirlerine ayırmak yerine, yarım bıraktıkları işleri tamamlamaya ayırırlar. İnsan ne işe odur; yaşamını nasıl tasarlamışsa öyle sürdürür (Sartre, 1992).

Varoluşçu anlam sorgulaması, “saçma”nın (absurd) ortaya çıkışını betimler. Varoluş sorgulaması ve saçmaya varış en çok Camus’nün romanlarında karşımıza çıkmaktadır. Camus *Sisifos Söyleni* adlı denemesinde saçmayı açıklar. Herşeyin bilinçle başladığını söyleyen Camus, insanın geleceğe dayanarak yaşadığını, ancak bu süreçte şimdiiyi kaçırdığını; yaşamının değerini bilmediğini öne sürer (Camus,

2011a:31-33). Camus aynı zamanda Kierkegaard'ın sonlu ve sonsuzluğu içinde taşıyan insan için düşündüğü umutsuzluk yazgısını da benimsemektedir. Ona göre umutsuzluğun bilincine varmış kişi geleceğe ait değildir. Yaşadığı sürece bulabileceği tek özgürlük, düşünce ve eylem özgürlüğüdür (a.g.e:70).

Camus, *Yabancı* romanının temelinde ötekileşmeyi, toplumdan yalıtılmışlığı anlatırken Mersault'nun umutsuzluğunu, yaşamı anlamsız bir düş gibi yaşayışını ele almaktadır. Bunun dışında, varoluşçu bir romana yaraşır biçimde toplumsal kurallarla çevrili bir insanın özgün duygularına yer bulmanın olanaksızlığı, herkesin öğrenilmiş duyguları göstererek yaşadığı, istekle yaşamamak durumu gözler önüne serilir. Camus'ye göre, çağdaş insan ezbere yaşamaktadır (Camus, 2011b)

Camus, *Düşüş* romanında “hepimiz her şeyde aşağı yukarıyız”, der (Camus, 2006:10). Romanın temel savlarından biri şudur: Suçluluk duymak için tanrı gereksinilmez. İnsanın kendisinin iyi ve kötü olarak tanımlanması için Son Yargı'yı beklemesinin anlamsız olduğu vurgulanır (a.g.e:83). Kişi kendinden sorumludur, kendisi için neyin gerekli olduğunu bilir, öğrenebilir.

Varoluş sorunu yalnızca 20. yüzyıl yazarlarının ilgi alanına girmemiştir. 20. yüzyıldan çok önce varoluş sorunu, dünya edebiyatındaki bazı yazarlarca ele alınmıştır.

Varoluşçulardan iki yüz yıl önce Shakespeare'in sorduğu “varolmak mı olmamak mı” sorusundan daha varoluşçu bir soru İngiliz edebiyatında bulunmaz. Babasının ölümünden sonra kendine güçlü sorular soran Hamlet, bir varoluşçu kahramandır; çünkü kararlarını alırken yalnız ve kimsesizdir. (Panza& Gale, 2008:342).

“Var olmak mı, yok olmak mı, bütün sorun bu!
Düşüncemizin katlanması mı güzel,
Zalim kaderin yumruklarına, oklarına,
Yoksa direktip bela denizlerine karşı
Dur, yeter! Demesi mi? (Shakespeare, 2011:71).

Hamlet, kendi değerlerini yaratır, onlarla doğru olduğunu düşündüklerini yapar.

Shakespeare gibi Dostoyevski'nin tüm kahramanları dışarıdan içeriye yaşamı, insanın varoluşunu sorgular. Bu özelliğiyle kendi çağını aşmakta

ve içinde yaşadığımız çağa da ışık tutmaktadır (Camus, 2011a:121). Freud'a göre, yaratıcılık bakımından Shakespeare'in hemen yanında duran Dostoyevski, *Yeraltından Notlar*'da memurluktan ayrılan ve toplumsal yaşamı reddeden kırk yaşında bir adamdan söz eder. Yeraltı adamı, gündelik yaşamın içtenliksiz adabını alaşağı etmekte, kendini çirkinleştirmek pahasına insanın doğru ile yanlış ayırt edemeyen, sürekli bocalayan bir varlık olduğunu göstermek için yaşamaktadır. *Yeraltından Notlar*'da Dostoyevski, kişinin geleneksel değerleri benimseyip mutlu yaşamakla, bireyci bir tavırla toplumdaki ayrışma arzusu arasında kalmasının acısını yansıtır (Dostoyevski, 2011a). Pamuk (2011:9), Dostoyevski'nin *Cinler* romanı için, "... hiçbir hikaye insan ruhu ve şahsiyeti hakkında bana bu kadar sarsıcı bir bilgi vermemişti" der. *Cinler* romanında Dostoyevski geleneksel toplum ahlakı, tanrı ve birey kavramlarını tartışmaktadır (Dostoyevski, 2011b). Dostoyevski, *Suç ve Ceza* romanında Raskolnikov'a yanlışlarla dolu bir toplumda dürüst bir insan olma sorumluluğu verir, kahramanı bunu başarmaktadır. Raskolnikov sabahtan akşama dek odasında vicdan azabı içinde insanı, özünü ve varoluş nedenini sorgulamış ve kendisine bir çıkış yolu bulmuştur (Dostoyevski, 2011c).

Gerçeküstü yazının öncülerinden sayılan Kafka, *Dönüşüm* romanında insanı böceğe dönüştürerek okuruna varoluşu tersten okutur. Modern birey için artık yapılacak hiçbir şey kalmamıştır. Bir böceğe dönüştükten sonra, insanın yaşamı değiştirme yetisi elinden alınmıştır; ancak insan bunun farkında bile değildir. Toplumsal kimlikleri ve alışkanlıkları ile edilginleştirilmiş olan Gregor Samsa, böcek olup ölene dek yaşam mücadelesi vermeye bile uğraşmamıştır; o, yaşam kendisine ne sunmuşsa sorgulamaksızın onu yaşamıştır (Kafka, 2011a).

Kafka, *Dava* romanında insanın "toplumun saçma kuralları", "yaşamın nedensiz gerekleri" karşısında kendisini savunma ve açıklama zorunluğunu tartışır. Bu romanında Kafka "İnsan bu dünyada neden vardır ve niçin acı çekmektedir?" sorusuna yanıt arar. Dava, insanın toplum karşısındaki yalnızlığı; yaşam karşısındaki çaresizliğiyle alay eder (Kafka, 2011b). *Şato* romanı insanın umut-korku/ kaos-düzen/ kuşku-kesinlik çelişkileri içinde yaşadığını anlatır. Kadastro memuru K'nin neden kasabaya geldiği ve Şato'ya niçin gitmek istediği bilinmemektedir. Böyle olsa da onun bu süreçte yaşadığı korkular, umutlar, kuşku, bizi ilgilendirmektedir. İnsan da niçin geldiğini bilmediği bu hayatta kendine bazı sorumluluklar edinmekte,

yaşamına anlama katmakta, yaşamını nedensiz bir macera dürtüsüyle yaşamaktadır (Kafka, 2003).

Varoluşsal arayışlar öykü ve tiyatoda da işlense de, en çok romanda kendini göstermiştir.

4. VAROLUŞÇU ROMAN KAHRAMANLARI

Varoluşçu romanı diğer romanlardan ayırmakta en önemli değişken, kahraman değişkenidir. Varoluş sorgulamasına başlayan bireyde gözlemlenebilecek değişimler, varoluşçu roman kahramanı tarafından gözle görülür biçimde gerçekleşir. Varoluş arayışı, her romanda görülemeyecek türden, kapsamlı ve derinlik gerektiren bir arayıştır. Okur, varoluşçu roman kahramanı ile kendisini elden geçirir ve onunla birlikte düşünür, değişir.

Varoluşçu roman kahramanlarının genel nitelikleri şunlardır:

1- Varoluşçu roman kahramanları, evrensel okur için kurgulanırlar: Varoluşçu roman kahramanları, içinde yaşadıkları çevrenin geleneklerine, ahlaki değerlerine, inançlarına yakınlık duymazlar. Yerel değil, evrensel okura seslenirler.

2- Varoluşçu roman kahramanları yalnız ve umutsuzdurlar: Yaşama uzaktan bakarlar ama ona ilişkin eleştirel tutumlarıyla, okur için bir okul görevi üstlenirler. Sartre ve Camus gibi tüm varoluşçu yazarlar aslında okurlarını yaşamı değiştirmeye, eyleme dönük yaşamaya özendirme isterler (Charlesworth, 1976:31). Varoluşçu roman kahramanlarının yalnızlıkları, gelenekten, ahlaki değerlerden ve dinden uzak oluşlarından; yaşama sordukları sorulara kendilerinden başka yanıt verecek kimsenin olmadığına inanmalarından kaynaklanan dramatik bir yalnızlıktır. “Roman biçimi, aşkın bir yurtsuzluğun ifadesidir ya da Tanrıların terk ettiği bir dünyanın epiğidir (Lukacs, 2007:12). Yaşamın gösteriş içinde sunulup aslında bir hiçten ibaret oluşu, insanın tarihsel artzamanlılıkla üslendiği bilindik sorumluluklarla çevreleniş, toplumun insanı hapsettiği çemberden çıkamayışı gibi varsayımlar, varoluşçu çizgide biçimlenen roman kahramanlarını, okurun gözünde kederli kılar. “Okumak bütünüyle yalnız olmadığımı, benim gibi düşünen veya hisseden başkalarının da olduğunu doğrulayarak, başka hiçbir yerde bulunamayacak bir teselli ve dinginlik sunabilir. Bu yakın ilişki kurma deneyimiyle kendimi kabul görmüş hissedirim; görünmezlik

korkusundan, görünmüyor olmanın dehşetinden kurtulurum” (Felski, 2010:48). Yalnızlığına dertlendiğimiz varoluşçu roman kahramanı, bir yandan da bize teselli verir: Okur, yaşamın anlamına ilişkin sorduğu sorulara benzer sorular soran kahramanlarla karşılaştığında kendi yalnızlığından sıyrılır (catharsis).

3- Varoluşçu roman kahramanları kim olduklarına kendileri karar verirler; çünkü özgürdürler. Yaşamdaki konumlarını tartar, diğer insanlarla ilişkilerini gözden geçirir, sonunda kendi varlıklarına ve değerlerine ilişkin bir karara varırlar: Ben buyum ya da şuyum, derler. Bu kararlar aslında yalnızca kendilerinininkine değil, insanoğlunun tümünün yazgısına ilişkindir. “İnsan yalnız kendinden değil herkesten sorumludur. Kendine karşı sorumlu olunca, herkese karşı da sorumlu olur. Kendimi seçerken, insan’ı da seçerim” (Karakaya, 2004:72). Varoluşçuluğun inançlara ya da toplum değerlerine yaslanmamaktan doğan umutsuz, karamsar tavrının dışına çıkıldığında, bu düşünsel akımın insanın seçimlerinde özgür olduğu vurgusunu yaptığı anlaşılır (Sartre, 1981:322). Varoluşçuluk, insanın kendi varlık betimlemesini kendisinin yaptığını, kendi yazgısını da ancak kendisinin belirlediğini savlar. Varoluşçu romanların kurguları alt metin oluşturma bakımından çok katmanlıdır. Kahramanların zihinsel devingenlikleri fiziksel devingenliklerinin önündedir. Bunun nedeni şudur: Varoluşçu etkiler taşıyan romanlar, okuru bir maceraya sürüklemeyi değil, okurun belleğinde bazı sorular uyandırarak onun bir takım çözümler yapmasını amaçlar. Bu doğrultuda yazılan romanların okurun belleğinde uyandırdığı sorulara birkaç örnek verelim: Yazgımızı değiştirmek için seçtiğimiz yol, en doğrusu mudur (*Suç ve Ceza*/Dostoyevski)? Yaşamımızdaki insanlarla aramızdaki güçlü bağ sahici midir yoksa yalnızlıktan kaçmak için mi birbirimize bağlanırsınız (*Yabancı*/Camus)? Anlamli bulduğumuz için mi yaşarsınız yoksa aslında saçma bulduğumuz eylemleri gerçekleştirmeye mi sürüklenirsiniz yaşam boyu (*Şato*/Kafka)? Aşk, sevgi diye adlandırdığımız duygular, ölüm korkusuyla baş etme yollarımız mıdır (*Aşksız İlişkiler*/Beckett)? İnsanın ne olacağı, tıpkı bir nesne gibi, önceden belirlenmiş midir (*Bulantı*/Sartre)? Dostoyevski’nin Raskolnikov’u, Camus’nün Meursault’su, Kafka’nın K’sı, Beckett’in Belacqua’sı, Sartre’in Antoine Roquentin’i diğer varoluşçu roman kahramanları gibi, genellikle dar bir uzamda (tek bir kentte, tek bir ülkede vs.) bireysel varoluş sorgulamalarını gerçekleştirirler. Varoluşçu romanlarda uçsuz bucaksız, kahramanın maceradan maceraya

sürüklendiği coğrafyalar yer almaz. Dostoyevski'nin Raskolnikov'u, gazetede yazı yazarak, çeviri yaparak geçimini sağlamaya çalışan bir delikanlıdır. Camus'nün Mersault'su kent yaşamının içine sıkışıp kalmış bir masa başı memurudur. Jean-Paul Sartre'ın Antoine Roquentin'i de bir üniversite öğrencisidir. Sonuç olarak şu söylenebilir: Varoluşçu romanların uzamları genellikle yirminci yüzyılın kentlerinden, kahramanları ise bu yüzyılın kentlerinin içinde kaybolmuş insanlardan seçilirler (Çelik, 2011:72,73).

Varoluşçu roman kahramanı türünün özelliklerine göre ve varoluşçuluk felsefesinin Gürsel Korat'ın dört romanında hangi ölçülerde görüldüğü aşağıda değerlendirilmektedir:

5. GÜRSEL KORAT'IN ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUK

Gadamer “Sadece ara sıra değil fakat daima metnin anlamı yazarını (niyetini) aşar”, der (Gadamer'den akt. Tatar, 1999:46). Bu savdan yola çıkılırsa, Gürsel Korat daha önce kendisini bu biçimde tanımlamamış olsa da, onun varoluşçu bir yazar olduğu söylenebilir. Çünkü Gürsel Korat'ın tarihsel düzlemlerle dört romanı, yukarıda öz/varoluş, özgürlük, öteki, umutsuzluk kavramlarıyla kısaca açıklanan varoluşçu felsefe ile romanlarının kahramanları varoluşçu roman kahramanı türünün özellikleriyle örtüşmektedir.

Yaşamın o zamana kadar bilinmeyen bir yanını keşfetmeyen romanı ahlaka aykırı bulan Kundera (1989:13-24), romanın dört çağrısının olduğundan söz eder. Bu çağrılardan “düşünceye çağrı” Gürsel Korat'ın romanlarında görülür. Korat yalnızca varoluşçuluğu değil, pekçok felsefe konusunu romanlarına sindirmiş bir yazar olarak, bu romanlarında okurunu benlik sorgulamalarıyla baş başa bırakmıştır. Gürsel Korat'ın romanlarında varoluşçu sorgulamalar ortak bir tema olarak görülmektedir. Berger (2007:121), bir yazarın bir yapıtını incelerken elde edilen temanın yazarın başka yapıtlarında gözlenip gözlenmediğini sorgulamak gerektiğinden söz eder. “Stefanos Aksukos Bir Varoluşçu Roman Kahramanı mıdır?” adlı makalede, Gürsel Korat'ın *Rüya Körü* adlı son romanında gözlenen varoluşçu düşünce izlerinin yazarın diğer romanlarında da görülüp görülmediğini araştırmak bu çalışmanın temel problemini oluşturmuştur (Çelik, 2011).

Gürsel Korat'ın bu çalışmada incelenen dört romanı, tarihsel düzlemlidir. Oysa bilinen varoluşçu roman anlayışında kahramanlar

-yukarıdaki bölümlerde örnek verilen romanlarda görüldüğü gibi-yaygın olarak zaman, “şimdi” de, modern çağda tasarlanmıştır. Varoluşçu yapıtlar veren Shakespeare çağ olarak modern dönem öncesi sanatçısı olsa da, o kendi çağını anlatmıştır. Oysa Gürsel Korat, okuyarak öğrendiği tarihsel dönemleri romanına yansıtmıştır. Modern çağ öncesi insanda varoluşsal düşünceyi deneyerek ona düşünsel bir derinlik kazandırmıştır. Bu dört roman, düşünel arka yüzüyle tarihsel romanlara yeni bir bakış açısı da kazandırmıştır. Gürsel Korat’ın romanlarıyla okur, tarihsel düzlemlerle romanların yalnızca tarihsel dönemleri anlatmak için değil, insanlık tarihini, insanlığın düşüncesini tasarlamak bakımından elverişli bir ortam olabileceğini düşünmektedir. Romanı felsefe ve şiirle bütünleşme doğrultusunda elverişli bir tür, romancıyı da bir varoluş araştırmacısı olarak gören Kundera’ya göre tarihsel durum, bir roman kişisi için yalnızca yeni bir varoluş durumu yaratmakla kalmamalı, tarih kendisinde anlaşılmalı ve varoluş durumu olarak çözümlenmelidir (Kundera, 1989:54-77). Gürsel Korat’ın kahramanları yerleştirildikleri tarihsel dönemin düzleminde, dönemin tüm değer ve koşullarını bedenlerinde ve belleklerinde yaşarlar. Bunun yanı sıra yazarın tarihsel düzlemlerle roman kahramanları, bugünün insanının içine düştüğü benlik sarsıntıları ve varoluş sancılarını da yaşamaktadır. Onun kahramanları, okura varoluş sorununun yalnızca modernizmin değil, insanlığın tüm çağlarının sorunu olduğunu düşündürür.

Kapadokya bölgesinde geçen *Zaman Yeli*, *Güvercine Ağıt* ve *Kalenderiye* romanları nehir roman olma özelliği taşırlar. Onlardan farklı olarak *Rüya Körü*’nün İstanbul odaklı bir olay örgüsü vardır. Bu çalışmada, bu romanlar tarihsellikleriyle değil, varoluşçu düşünceye yakınlıkları ile değerlendirilmektedir. Onların tarihsellikleri, yalnızca varoluşçu roman türünün bu düzlemi kullanmaması gerekçesiyle ilgi çekici bulunmaktadır.

Varoluşçu romanların amacı insanın varoluş sancısını yansıtmak olduğu için, roman kahramanlarının iç dünyaları ve düşünceleri özellikle ayrıntılı biçimde betimlenmektedir. Çalışmanın bu aşamasında Gürsel Korat’ın tarihsel düzlemlerle romanları, zamandizimsel sırayla ve kahraman odaklı çözümlenecektir. Kahramanların varoluş/öz, özgürlük, umutsuzluk gibi varoluşsal sorunlar karşısında okur önüne nasıl çıktıkları ve okura neler önerdikleri ortaya konulacaktır.

5.1. Zaman Yeli

Kapadokya üçlemesinin ilk romanı olan Zaman Yeli, Güvercine Ağıt ve Kalenderiye romanlarında da görüleceği gibi, kişinin toplumsal ve dinsel kurallara başkaldırmasını ve kendi macerasını oluşturmasını anlatan bir romandır.

Sağır bir kilise ressamı olan Dimitri'nin yanına katılan kör Latin askeri Leon'un Kapadokya'daki yolculuğu ile başlayan Zaman Yeli'nin olay örgüsü, bölge halkının Moğol istilasından ve Selçuklulardan kaçıp yeraltına çekilmesiyle devam eder. Yeraltında kurulan devletin başına lider olarak Haydar getirilmek istenir.

Ünlü bir kilise resamı olan Anastas'ın torunu olan Dimitri, Kierkegaard'ın tanımladığı estetik yaşantı ekseninde durur. Sıradan bir kilise ressamı olmayı reddeden Dimitri, kendi resim anlayışını ortaya koymayı ister. Bunu başarmak uğruna, toplum kurallarını ya da dinsel resmin kurallarını bir kenara bırakır.

“Birresim, dedi, duraladı, birresim, düşüncedir. Papazlar onu nesne gibi görüyor. İnsan resimde olanı görmez, düşündüğünü görür. Bunlar ise herkesin herşeyi aynı görmesini bekliyor. Bıktım artık! Ne dedemin yasak ettiği şeyler umrumda, ne de Elkitabının kalıpları; ben yeni bir şeyler yapmak istiyorum” (Korat, 2009a:42).

Dimitri, kilise duvarına hüznle değil, gülümseyen, kararlı bir İsa figürü çizer. İsa'nın yanındaki azizleri de geleneksel kilise resmi kuralları dışında çizer:

“Azizelerin elleri havada çizilmemişti, çünkü Dimitri tanrı yolunda başkalaşım geçirenlerin özel bir duruşu olmadığını düşünüyordu” (Korat, 2009a:47).

Bir kilise ressamının sanatçı olduğunu anlayabilmesi için kurallardan arınması gerekir. Zaman Yeli, Kierkegaard'ın yücelttiği ‘tanrı yolunda kendinden ve yaşamdan vazgeçerek elde edilen bir tanrısal yaşantıyı, ondan kaynaklı bir varoluş’u reddeder. Gürsel Korat'ın varoluşçu roman kahramanları, Kierkegaard'ın üç yaşantı biçimiyle değerlendirilecekse, onun kahramanları estetik ve ahlaki yaşantı yoluyla varoluşu elde eden

insan tipinde değerlendirilmelidir. Gürsel Korat, laiklikten söz etmenin söz konusu olmadığı çağlarda insanların özgürce düşünebilmesinin olanaklı hale gelebilmesi için kişilerin öncelikle kendilerini Tanrı karşısında çözümlenmeleri ve konumlandırmaları gerektiğini dolaylar. Onun kahramanları, dinsel kuralların yoğun olarak yaşandığı bir tarihsel dönemde derin varoluş sancuları çeken insanları simgeler. Bu yönüyle yazar insanın yaşamını, düşüncelerini, ilkelerini, sanatını belirlerken dinsel ve toplumsal kuralları bir yana bırakmak gerektiğini kahramanları yoluyla öne sürmekle, Kierkegaard ve Heidegger'den çok, Sartre'ın düşünce çizgisinde olduğunu gösterir.

Dimitri resmini, kenarına daha önce bir yerde gördüğü çift aslan figürünü çizerek tamamlar. Ressam, Hıristiyan resim geleneğine aykırı davranması nedeniyle kiliseden kovulur. Dimitri ve Leon'un kovulmasının hemen ardından bölgede deprem olur. İki arkadaşı ağırlayan ve onların kovulmasına engel olamayan Vasili, bu depreme derin bir anlam yükler: Leon ve Dimitri ermiş iki insandır. Kilisedekiler onları kovdukları için Tanrı tarafından cezalandırılmışlardır.

Yazar, Dimitri, Leon ve daha sonra Haydar karakterleriyle “evliya/aziz hikayeleri”ne alaycı bir gönderme yapmaktadır: Bilinmeyen bir nedenle bazı insanlar ermiş olarak adlandırılmıştır; oysa onlar kendi varoluş arayışlarına düşmüş sıradan insanlardır. Değerleri sonradan anlaşılabilir; ancak söylemleri saptırılmış, özünden uzaklaştırılmıştır.

Haydar, sözcük anlamıyla “aslan” anlamına gelmektedir. Aynı anlama gelen Leon'la ilişkilendirilen Haydar, yeni kurulacak bir tarikata lider olarak seçilir. Kurulan tarikat, Selçuklu ve Moğollara karşı toplumsal bir savunma örgütüne dönüşür. Vasili'nin eniştesi olan Haydar, bir Selçuklu beyidir. Bu görevi kabul etmekte zorlanır. Devlet büyüğü konumundan sıradan bir insana indirgenmeyi içine sindiremez. Bir yandan yakında görevden alınacağını, Moğollar yüzünden tüm güçlerinden vazgeçmek zorunda kalacağını bilir. İki durumdan da memnun olmayacak, istediği gibi yaşamayı başaramayacaktır. Aşağıdaki metin, Haydar'ın bu görevi üstlenmeden önce kendini sorguladığı bölümlerden biridir. Bu bölüm, Sartre'ın *Bulanti* romanındaki taşın özünü düşünen Roquentin'in sorgulamalarını anımsatır:

“Belki de yaşamak böyle bir şeydir; yaşamak boş bir amaç için didinip durmaya benziyor. Su niye akar, kendisinin bir amacı olduğunu bilir mi,

hayır yalnızca kendisidir o kadar. İnsanlar niye kentleri ele geçirir, niye adam öldürür ve öldürdüğü adamın gövdesinin içine saman doldurup ibret olsun diye ağaca asar, bunu yaptığı için ölüme çözüm mü getirir, daha mı mutlu olur yoksa; acaba haksızlığa son mu verir? Hayır yalnızca kendisi böyledir. Düşündükçe daha karamsar, öğrendikçe daha kötümser oldum” (Korat, 2009a: 73,74).

Main de Brain'in şu sözleri Haydar'ın kendine sorduğu soruların yerindeliliğini açıklar:

“Her düşünen varlığı bu kadar şaşkına çevirdiği halde, insan, varoluşunun büyük sırrını nasıl düşünmez olur? (Main de Brain'den akt. Foulquie, 1995:38).

Zorunlu olduğu için servetinden ve gücünden vazgeçip bu küçük topluluğa liderlik etmeye karar veren Haydar, dünyadaki haksızlıkları düşününce tanrıdan şüphe eder: Bu küçük topluluk Moğollarla nasıl baş edecektir?

“Düşündükçe tanrının insanın özü olmadığı sonucuna vardım. Eğer tanrı insanın özüyse onun iyiliğinden şüphe duymak kaçınılmazdı” (Korat, 2009a:74).

İki taraf arasındaki güç eşitsizliğine karşın Haydar, topluluk için savaşmaya, onları Moğollar'a karşı hazırlamaya başlar. Kendi sorumluluğunu alır, başka türlü davranırsa kendi ile çelişeceğini düşünür. Bu noktada Sartre'ın “Kendimi seçerken tüm insanlığı seçmiş olurum” sözü akla gelir.

Maurice Merleau Ponty'yi (1908-1961) dışta tutarsak, varoluşçuluk Marksizmle ilişkisini Sartre aracılığıyla kurmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Marksizmin ilkelerine yaklaşan Sartre, kendi varoluşçuluğunun ortak bir devrimci dünya görüşüne ulaşma yolunda, kaba maddeciliğin getirdiği yüzeysellikten daha derinlikli bir felsefe sunduğunu savlamaktadır (Mounier, 2007:13). Sartre, varoluşçuluğu bireysel ama aynı zamanda toplumsal bir hareket olarak algılamıştır. Yazarın, Haydar karakteriyle Sartre'ın toplumu, yani ötekiyi kucaklayan bir varoluşçuluğu benimsediği görülür. Haydar, bir Selçuklu beyi olarak başlayan benlik tasarımıyla varoluşun sıkıntısıyla sınırlıdır. O, toplumun verdiği, dinin kul olarak çevrelediği bir benlik yerine, dünyadaki konumunu salt kendi sorgulamalarıyla belirler. Varoluşunu

tamamlar ve özünü betimler. Haydar, iktidarlarca ezilen insanlara umut verebilecek bir lider olur. “Öz”ünde iktidarın olmadığını, yalnızca kendinin sorumluluğunu alabileceğini, başka insanlar adına karar vermek ve onların üzerinden gücünü pekiştirmenin gerçek bir gereksinme olmadığını anlamıştır. Topluluğun liderliğini gücünü pekiştirmek için değil, deneyimini kullanarak öncü olmak üzere kabul etmiştir.

Haydar Moğol istilacılarına karşı kurulan isyancıların “Çift aslan” tarikatına dinsel bir gözle bakmaz, ona toplumsal bir hareket olarak bakar:

“Nice zamandır ben bir tanrısızdım, tanrının yokluğu düşüncesi Moğol talanı başladığından beri içime yerleşmişti (...) Vasili’nin çiftaslan öyküsüne destek olmam, tanrısal bir ‘dava’yı onaylamak için değildi; çünkü tapınmayı gülünç buluyordum, ulu güçlere inanmayı zayıflık olarak görüyordum, neden bu güçlere inanan bir topluluğa yine bir ulu güç olarak destek verecektim ki? Şimdi neden destek veriyordum; bu çok açıktı: Artık bu bölgedeki siyasal varlığım, malım, mülküm, her şeyim tükenme noktasındaydı (...) Düşündükçe Moğollara tanrı için yapılan bütün ibadetlere, meliklere, sultanlara, dünyada yapılan bütün boş işlere kızgınlığım arttı. Tanrının bulunduğu bir alemde bunca acıya ne gerek vardı? Tanrının olmadığı, her zaman, her koşulda güçlü olanın kazanmasından belli değil miydi?” (Korat, 2009a: 96,97).

Haydar, yeraltında kurulan bu topluluğun içinde sıradan bir insan olarak yaşamaya başlar. Herkes iş bölümü içinde çalışmaktadır. Kadınlar ve erkekler yeraltı devletinde eşit olarak görev almaktadır. Topluluğa katılan eski beylerin ve eşlerinin tavırları yine de kendini belli eder. Onlar diğerlerine göre kendilerini daha ayrıcalıklı duyumsamaktadırlar. Burada yazarın sosyalizmin olanaksızlığına işaret ettiği, güç duygusunun ancak sezgisel biçimde, varoluşsal bir sorgulamayla ortadan kalkacağını düşündüğü söylenebilir. Sartre’ın Marksizmde varoluşsal sorgulamayı eksik bulduğunu, bireysel sorgulama yetersizliğinin ortak hareket etmekle giderilemeyeceği düşüncesinin yazar tarafından da benimsediği görülür.

Moğol istilasası başlar. Yeraltına çekilen Çiftaslan tarikatı çarpışmada yenik düşer. Haydar sonradan katıldığı ve lideri olduğu Çiftaslan tarikatı için en önde savaşır, yaralanır. Arkadaşı Manuel savaş meydanından

onu çekip almak istediğinde, Haydar Manuel'e karşı koyar:

“Öleceğimi söyledim ona. ‘Hiç olacağım’ dedim. Çünkü gözümde hiç ile mutlak aynılaştı” (Korat, 2009a:119-120).

Yaşamak ve yaşamamak arasında bir fark görememe, anlamı yitirme umutsuzluğa yol açar. “Umutsuzluk kaçınılmazdır, insanın, karşıtların bir sentezi olmasının, daha doğrusu diyalektik bir varlık oluşunun gereğidir” (Kierkegaard, 2010b:8). Varoluşçu felsefede insan sonlu (beden) ve sonsuz (bilinç) varlığı arasına sıkışmış biçimde, varolma sürecini umutsuzca tamamlar. Topluluğun giriştiği çatışmadan yenik çıkması üzerine Haydar umutsuzluğa kapılır: İnsan yaşamda, kendinin dışında kalan çok az şeyi değiştirebilmektedir.

Haydar evine döndüğünde karısının bir başka Selçuklu beyi ile evlendiğini görür. Acılar ve yoksulluklar nedeniyle fiziksel bakımdan çok değişmiş olan Haydar'ı karısı da çocukları da tanıyamaz. Haydar artık umutsuz bir insandır:

“(...) Ben neyim? İçimde saklı bir geçmiş var, ben şimdi orada değilim. Ben dediğim şey artık başka biri. Şu söğüt ağacı bir zamanlar fidandı, ama şimdi ona fidan demek gülünç değil mi? Bildiğimiz ama işime yaramayan bir geçmişimiz var; gelecek zaman ise onu bilmediğimiz için işe yaramıyor” (Korat, 2009a:135).

Haydar ailesinin yanından ayrıldıktan sonra bilinmez bir yola çıkar. Artık geri dönmeyecek ve kendi yalnızlığıyla ve arayışıyla yaşayacaktır. Yolda kırılmış bir duvar resmine, işlenmiş bir çiftaslan başı figürüne rastlar. Bu olasılıkla Dimitri'nin yaptığı resimdir. Bu resmi şöyle yorumlar:

“Kendi kendini yiyen öz varlık. İnsanın tanımı. Şeytanın insanın ta kendisi olduğu” (Korat, 2009a:135).

Diğer romanlarında da görülebileceği gibi, Gürsel Korat'ın romanlarındaki tüm varoluşçu kahramanlar sonunda umutsuzluğa kapılırlar. Çünkü varoluşçular için kendilerinden sonra bir gelecek yoktur; yaşam onlara sınırlı gelir, fazlası için başka bir yaşam daha yoktur.

5.2. Güvercine Ağıt

Nehir romanının ikinci kitabı *Güvercin'e Ağıt*, bir Ermeni papazı olan Civan'ın, Sisa'dan Kayseri'deki Surp Grigor kilisesine gitmesiyle başlar. Yolda casus sanılarak Çiftaslan tarikatı üyelerince kaçırlır. Civan yeraltında kurulan küçük devlette yaşamaya başlar.

Civan esir olarak tutulduğu zindanda çok yalnızlık çeker. Yalnızlık Civan'ın insanı, Tanrı'yı, yaşamı düşünüp sorgulamasını sağlar. Zindanda öncelikle geride bıraktığı yaşamın güzelliğini anlar. Papazlık yaptığı süreçte neler kaçırdığını düşünür. Zindana gelip giden ve ona kitaplar okuyan Şamnalika adlı kadına aşık olur. Anlaşmanın zor olduğu bir kadın olan Şamnalika, Civan'ı, şiir, yaşam, insan konusunda yeni bilgilerle eğitir. Şamnalika bu yönüyle Civan'ın varoluşsal sorgulamalarına giden kapının eşiği niteliğindedir. Civan Şamnalika'ya aşık olduktan sonra, dinin kendine niçin aşkı yasakladığını sorgular. Aşkın insanı tanrıdan uzaklaştıracağı, kadının fesat kaynağı olacağı düşüncesi Civan'a anlamsız görünmeye başlar.

Bu sırada kayıp Başhisar emiri Haydar'ın yeğeni olan Fazıl, Kapadokya'ya doğru bir yolculuğa çıkmıştır. Konakladığı bir yerde Türkmenler onu tanır, ağırlamak isterler. Fazıl kim olduğunu, ne değer taşıdığını bilmemekte, önemsememektedir. Bölgede hakimiyet kurmak isteyen Stavro için ise Haydar'ın yeğeni olan Fazıl bir tehdittir. Çünkü Fazıl, Haydar'ın yeğeni olmakla halk tarafından ilgiyle karşılanacak ve onlardan destek alacaktır.

Güvercin'e Ağıt'ın temel varoluşçu roman kahramanı olan Saruca Abdal, Muhyiddin'in yanında yaşayan bir dervıştır. O da bölgenin zalim lideri Stavro tarafından casus sanılarak zindana atılır. Saruca Abdal, zindanda tıpkı Civan gibi değişime uğrar. Yazar tüm varoluşçu yazarlar gibi toplumun dayatmalarından bir adım ötede durabilen insanın özgürleşeceğini savlar; bu yüzden kahramanlarının varoluş sorunlarını yalnızken derinleştirmelerini sağlar.

Saruca Abdal, Müslüman geleneğin 'kadından derviş olmaz' anlayışını benimsemektedir. Zindanda tanıştığı Gülbeyaz'la koyuldukları sohbetten, daha sonra ona duyacağı aşktan bu anlayışın yanlış olduğuna karar verir. Kendisinin ömrünü adadığı Tanrı'nın suçsuz yere düştüğü zindandan onu niçin kurtarmadığını merak eder. Kadını ikinci derecede değerli bulan din geleneği, akli başında konuşan ve esin veren Gülbeyaz

için yanılmamış mıdır? Saruca Abdal çelişkili düşüncelerinden sıyrılmazsa zindandan çıktıktan sonra kendini nasıl bir kişi olarak tanımlamalıdır? İnandığı dinin tüm kurallarını koşulsuz benimsemeyen biri derviş olabilecek midir? Saruca Abdal'ın sorgulamaları ve değişimi Civan'dan farklı olarak adım adım okur tarafından görülebilmektedir. Saruca Abdal aynı zamanda bir şair olduğundan, Civan'a göre sezgileri güçlüdür. O, varoluşçu bir roman kahramanı olarak tüm insanlık için düşünür ve bazı sonuçlara ulaşır.

Saruca Abdal'ın varoluş sorgulamaları bir derviş olması nedeniyle, özellikle Tanrı çevreninde gelişir. Dinin biçimlendirdiği tanrı anlayışından giderek uzaklaşan Saruca Abdal, tanrının insanın belleğinde varolduğunu, onun dışında bir yerde olamayacağını düşünür. Saruca Abdal'ın Tanrı ile insanı eşitlediği deyişi şöyledir:

Yülük sakolun kaşun sema ider tüysüz başun
Tengriyle aynıdır yaşun seni toprak olusar
Yandur hasretin harını söndür ateşin farını
Şarap verir efkarını, kırdı destiyi dolusar
Gel ey miskin Saruca perdeyi kaldur aruca

Bad u ab nar oluca Tanrı sende olusar (Korat, 2009b:130).

Saruca Abdal Tanrı düşüncesinin insanla bütünleştiğini öne sürmektedir. Bu aşamadan sonra Tanrı'nın doğası ile sorgulamalar ve kesinlemeler yapar:

“Tanrı doğmadı, doğrulmadı, bu tamam; amma niyçün ölmeden Tanrı bizi ölümlü kimesnelerin cemaline gelsin? Meğer kim biz Tanrı'nın cemalinde doğduk, ölmemiz yanlış olmaz mı?” (Korat, 2009b:169).

Tanrı ile insanın eşitlendiği bir durumda Tanrı ile insanın doğasının aynı olması gerekmektedir. Oysa Tanrı doğası ile insan doğası örtüşmemektedir: Tanrı kusursuz ve sonsuzken insan kusurlu ve ölümlüdür. Saruca Abdal'a göre kusurlu bir Tanrı olamayacağına göre Tanrı yalnızca insanın bir düşüncesidir.

Ölüm düşüncesi, tüm varoluş sorgulamasına girişenlere olduğu gibi Saruca Abdal'a da umutsuzluk aşılacaktır.

“Anlaşılan o ki ölüm, ölen kişinin yaşadığı zamanları da donduruyordu; o, ortalıkta gezindiği halde ‘ölüm’ halinde varolmuş bir ruhtu. İnsanlar öldükleri andan başlayarak ‘tarihsiz’ hale geliyor ve hep ölü olarak bellekte kalıyorlardı. Yaşam yalnızca yaşayanlar tarafından sonsuzluk olarak algılanırken ölümler bu sonsuzluğun aldatici olduğunu anımsatan, ama inandırıcı olmayan yoklu kişileri idiler. Ölen kişi yaşayanların zihninde donup kalan bir görüntüden ibaretti; yaşayanlar ise son buluşma noktasından gittikçe uzaklaşan yolculara benziyorlardı” (Korat, 2009b: 206).

Ölüm insanın sonlu bir varlık olduğu gerçeğini ortaya koymakta, insanı yaşadığı sürece kendini tanımlamak ve anlamlı yaşamak için çok kısa bir zamanı olduğu düşüncesine ulaştırmaktadır.

Saruca Abdal, insanın iyi veya kötü olması durumunda cezasını kendisinin vereceğini düşünmektedir. Sartre “Özgür olmaya mahkumuz” diyerek, yargılama ya da ödül beklemeksizin kişiye özgürce, doğru yaşama sorumluluğu vermektedir. Nietzsche de “entellektüel ahlak”tan söz ederken, kişinin kendi değer yargılarını tasarlayabileceğini söylemektedir. Saruca Abdal, *Bulantı*’daki Roquentin’in taş örneği gibi ateşten yola çıkarak varlığın özüne değinerek, bu düşüncüyü somutlaştırır. İnsanın özünün diğer varlıklardan farklı olarak varoluştan sonra geldiğini ortaya koyar. İnsan varoluşunu gerçekleştirir ve özünü tasarlar:

“Ateş kendisi için kötü olmazdı, iyinin iyi olduğunu düşünmesi ise iyilik değildi. Tanrı da kendisi için tanrı olabilirdi, kainatın tanrısı yoktu, çünkü kainatın düşüncesi yoktu. İnsanın cenneti de cehennemi de kendisiydi, Tanrı insanın düşüncesinden başka bir yerde değildi” (Korat, 2009b:224).

Saruca Abdal’ın Tanrı’nın insanın düşüncesinde olduğu görüşü, yazarın varoluşçu roman kahramanlarını Heidegger ya da Kierkegaard çizgisinde değil, yine Sartre çizgisinde biçimlendirdiğini ortaya koyar.

5.3. Kalenderiye

Gürsel Korat, romanlarında aşkı bir varoluş sorunu, bir özgürleşme olanağı olarak görür. *Kalenderiye* romanının ilk bölümünde, aşk uğruna karısını ve çocuklarını terk eden Manzoni, yıllar sonra karşısına çıkan oğlu Hristo’ya şöyle söyler:

“Elli yaşına doğru giden bir adam için, aşk için ölmek gülünç görünebilir. Ama gerçeği söyleyeyim mi, aşk için ölmek hiçbir zaman aşk için ölmek değildir. O bir benlik çılgınlığıdır. Tanrı, insanları, benliğini her şeyin önüne koyan aşıklardan korusun” (Korat, 2008:51).

Manzoni, yaşamın anlamını yitirmiştir. Ona göre insan istediklerini elde edememekte, çevrelendiği yaşam kurallarıyla boğuşmaktan düşlerini gerçekleştirmeye olanak bulamamaktadır. Gerçekleştirdiğinde toplum tarafından yargılanmakta, yalnız bırakılmaktadır.

Kalenderiye romanının varoluşçu kahramanı bir Osmanlı paşası olan Bahri Efendi'dir. Kapadokya'ya geldiğinde Bahri Paşa'nın eline bir defter geçer, defterde Saruca Abdal'ın deyişleri vardır. Deyişlerden çok etkilenir. Saruca Abdal'ı tanıyan birilerini arar. Sonunda Saruca Abdal'ı tanıyan Yusuf Pir'le tanışır. Yusuf Pir'in sözleri romana düşünsel bağlamda derinlikler katsa da o, varoluş sorgulaması için gerekli özgür düşünceyi elde edemez. Üstlendiği din sözcülüğü, benimsediği toplumsal kurallar vardır. Kendisi için tasarlandığına inandığı yazgısına boyun eğer, özgürleşip değişmek istediğinde ise buna geç kaldığını anlar.

Yusuf Pir ve Bahri Paşa'nın dostlukları ilerledikten sonra Bahri Paşa'nın ikinci karısı Perizat, Yusuf Pir'e aşık olur. Zorla evlendirildiği ilk günden bu yana Bahri Paşa'ya yakınlık duymayan Perizat Yusuf Pir'den karşılık göremez. Yusuf Pir kendini Tanrı'ya adanmış, aşkı da cinselliği de kendine yasak etmiştir.

Yusuf Pir bir derviş olarak halka dersler vererek onları aydınlatmayı amaçlamıştır. Verdiği derslerde, geleneksel din ve geleneksel Tanrı anlayışından uzak olduğu görülür. Aşağıdaki alıntıda Yusuf Pir'in Platon'un idealar dünyasını halka nasıl anlattığı yer alır:

“Bir ayı inine girsen, önün karanlık, ardın ışıklı olsa, kölken duvara vurma mı? Sanma ki o sade bir kölgedir. Kölgeye bir sor, sen aslını bildin mi? Eğer bir kölge aslını gorse hayran olma mı? Ey insan, sen Allah'ın kölkesi değil misin? Dön de bir bak zatına, hangi ışığın önündesin? Sen aslını bilmezisen asıl seni ne bilsin?” (Korat, 2008:162).

Yusuf ve Bahri Paşa bir gün at üzerinde giderlerken sohbete başlarlar. Bu sohbet insanın zaman karşısındaki çaresizliğini anlamak bakımından önemlidir:

“Aynı yaşda iki adam yan yana geldiği vakit, bunnardan genç olanı öbürüynen aynı yaşda, hatta büyük gibi duruyorsa zamanın herkes için aynı hızına geçtiği nasıl denebilir ki?” (Korat, 2008:204).

Zamanın insan yaşamını çevrelediği, insanın bu dünyaya kısa bir konukluk üzere geldiği aynı sohbette dile getirilir:

“Çocuğudun bir zamanlar. O çocukluk niriye gitdi? Delağannıydık o da delağannılılık niriye gitdi? Şindi de goca bir herifsin, ihtiyar olub belin bükülücü, bu pelvan niriye gidecek?”

(...)

“Zaman nedir ki, baba ve çocuk namile sıra olmuş insanların bir yirden geçib gitmeleri değil mi?”

(...)

“Zaman görülebilmez bir şey, bu doğru amma zamanın akdığı yir elle dutulabilir, gözünen görülebilir” (Korat, 2008:205-206).

Romanın üçüncü bölümünün kahraman anlatıcısı Sertahrir, Perizat’a karşılıksız bir aşkla bağlı olsa da, Perizat’ın Yusuf Pir’le mutlu olmasını ister. Sertahrir, Perizat’ın aşkına karşılık vermediği için Yusuf Pir’e sitem eder. Sertahrir’e göre Yusuf Pir, kendisinin insan olduğunu unutmuş, tanrı ile kendini bir görmüş ve bu yüzden böbürlenmiştir:

“Halbuysa sen anı sevdiğin halde, bir yığın zırvalığı daha ço ksevdiğin için böbürlendin. Böyle sevlmek hoşuna gitti. Meğer ki insan Allah’tır, sen Allah’a yüz çevirdin. Beni gurtar Allah’ım, benim bir nefsim var diyene büyüklendin.” (Korat, 2008:231).

Romanda Bahri Paşa, Perizat’tan vazgeçip onu Yusuf Pir’e verecek kadar özgür düşünceli bir insana dönüşmüştür. Yusuf Pir’le konuşurken inançlarını, dünyayı, kadın ve erkeği düşünmüş; okurun beklentisinden farklı olarak sezgilerini Yusuf Pir’den daha işlek kullanmış, kendini yeniden tanımlamıştır. Varoluş sorgulamasına girişen bir insan olarak kimliklerinden arınık, toplumsal ve dinsel baskılardan uzak düşünmeyi başarmıştır. Karısının aşkını anlayıp onu sevdiğine vermek istemesi; karısını kabul etmeyen istemeyen arkadaşı Yusuf Pir’i ikna etmeye çalışması toplum ve ahlak kurallarının dışında görünür. Bahri Paşa artık kendi özgürlüğünü kavradığı gibi, tüm insanların özgürlüğünü de kavrayıp desteklemeye kendini adamıştır. “Kendimi seçerken tüm

insanlığı seçmiş olurum” olarak özetlenebilecek olan varoluşçu anlayış, *Kalenderiye* romanında görülmektedir.

Kalenderiye'de Bahri Paşa'nın insanın benliğine, yalnızlığına, toplum ve tanrıyla ilişkileri üzerine düşündüğü pek çok bölüm vardır. *Güvercine Ağıt* romanında görülen aşkın özgür düşünmeyi getirmesi, bir kadının ana kahramanın varoluş sorgulamasına eşik olarak tasarlanması bu roman da da görülür. *Güvercin'e Ağıt*'ta Saruca Abdal'ı varoluş sorgusuna çağıran Gülbeyaz, *Kalenderiye*'de Bahri Paşa'yı bu sorgulamaya götüren Perizat'tır.

5. 4. *Rüya Körü*

Rüya Körü romanının ana kahramanı Stefanos Aksukos, tipik bir varoluşçu roman kahramanıdır. Stefanos, Kierkegaard'ın estetik yaşantı kişisi olarak vurguladığı, Sartre'ın varoluş arayışına düşmüş insan olarak tanımladığı insandır.

Varoluşçu roman kahramanları, içinde tanımlandıkları ülkenin değerler bütününe aidiyet duymazlar; onlar kendi kültürel iklimlerine yabancıdırlar. Stefanos, on ikinci yüzyılda, iktidar algısının doğal olarak, hatta zorunlu olduğu bir çağda imparatorluk yazmanlığı yapar. İmparatorluk memuriyetine karşın, iktidar olgusuna yabancıdır; hatta o, içinde bulunduğu dönemin beklentilerine ters düşerek kadına karşı erkek iktidarını, çocuk üzerindeki baba iktidarını da reddeder. Stefanos iktidarın her türlüşünü elinin tersiyle iten bir adamdır:

“Öğrendiğim tek şey, iktidarın da geleceğin de kötü olduğudur” (Korat, 2010:167).

Babası Türk olan Stefanos, İstanbul'da Hıristiyan geleneği ile büyütülmüştür. Stefanos, İmparator Manuil'le arası bozulduğunda, babasının Anadolu'daki Müslüman akrabalarına sığınıp onlarla bir süre yaşamak zorunda kalır. Müslüman akrabalarına uyum sağlayamamasının, onlardan zamanı gelince ayrılmasının nedeni, kendi köklerine bağlı, iyi bir Hıristiyan olması değildir; Stefanos kendini yaşadığı kültürle açıklamaz. Stefanos'un tanıştığı insanları, yaşadığı yerleri bırakıp gidebilmesinin tek nedeni benlik arayışıdır: Ben kimim? Ben var mıyım?

Varoluşçu roman kahramanlarının çevrelerinde aileleri, arkadaşları olsa da onlar gönüllü ya da gönülsüz olarak kendi arayışlarına

gömüldüklerinden, derin bir yalnızlık ve umutsuzluk içindedirler (Lehan, 1973:20).

Stefanos vakit gece yarısını geçmişken odasında kendi kendine konuşur:

“Rüyalarımda kimse bana bakmıyor. Bana bakılmadığımı nereden mi anlıyorum, gözlerime bakan yok. Sanki yokum. Bunun ne demek olduğunu anlıyor musun?

Anlamıyordu, yokluğunu anlamak mümkün değildi. Soru sorduğu öbür hayali benliği, ‘ben yokum’ diyen sesi yanıtladı:

Sanki varlığını anlamak mümkün! Var mısınız gerçekten? Var olman için yeryüzünde seni seven, en azından seni düşünen bir kişinin var olduğunu bilmen gerekmez mi?” (Korat, 2010:55)

Stefanos, romanın başlarında yer alan bu sorgulamalarından sonra, kendini arayış yolculuğuna çıkar.

Manuil, Stefanos’a neden süreğen olarak suskun, asık suratlı ve düşünceli durduğunu sorduğunda Stefanos ona şöyle yanıt verir:

“Sonrayı görmeyen insanlar içindir neşe” (Korat, 2010:34).

Varoluşçu romanlar, insanın bu dünyaya istemsiz olarak atıldığını savunur. İnsanın üzerine düşen görev, bir gün dünyanın iyi bir yer olacağına yönelik umut taşımak değildir; onun görevi kendini özgürce tanımlamak, tanımladığı gibi de yaşamaktır. Stefanos’un gelecekte olacağını rüyasında görebilen bir insan olarak dünyaya gelmesi, bir şans gibi algılanabilir. *Rüya Körü*, bu yeteneği bir şans olarak değil; başa gelmiş bir lanet olarak sunar: Zaman bir bütündür; insan ne gelecekte olacağını ne geçmişte olanları değiştirebilir. İnsanın elinde olan tek şey şimdidir; o da geçmiş ve geleceğin arasında kalan, onlarsız algılanamayan bir zaman dilimidir. Yani yeteneklerimiz ne olursa olsun, gelecekte olacağını bilmek bile insan olarak bu dünyada mutlu olmamıza yetmez.

“İnsanın geleceği veya geçmişi bilmek istediğine şüphe yoktu. İnsan şimdikiyi bilmek konusunda isteksizdi, çünkü şimdiki zamanın içinde yaşamak, ona şimdikiyi bildiği yanılgısını veriyordu. Oysa şimdiki zaman bilgimiz de en az geçmiş ve gelecek hakkındaki bilgilerimiz kadar bulanık sayılabılırdi (Korat, 2010:184).”

Stefanos, zamanın bir bütün olduğuna inandığı gibi umutla yaşamaya da inanmaz. Yaşamın bilinmez yanlarının bizi ancak ayakta tuttuğuna inanır:

“Umut kötürüm olsa da, rastlantı en azından topaldır” (Korat, 2010:90).

Stefanos, ömrü boyunca bilmediklerinin peşinden koşar. Örneğin Stefanos gençlik aşkı Teodora'nın bir gün kendisini sevip sevmeyeceği bilgisini rüyasında edinememiştir. Bu yüzden yaşamına girip çıkan pek çok kadına karşın Stefanos, hep Teodora'yı istemiştir. Yaşamdan umut ettiklerinin boşa çıktığını da şu sözlerle özetler Stefanos: “Hep hayata baktım ama hep o benden gözünü kaçırdı” (Korat, 2010:239).

Yalnız ve umutsuz olan varoluşçu roman kahramanlarının dar bir uzam, zaman ve durağan bir kurgu çevreninde oluşturduklarını söylemiştik. Stefanos Aksukos, yalnızlık ve umutsuzluk bakımından tipik bir varoluşçu kahramandır; ancak bir yandan da geniş bir yelpazeyi andıran uzamlarla çevrili, kurgusu hiç durulmayan bir romanın ana kahramanıdır. Bu karşıtlığı nasıl açıklayabiliriz?

Borges, “... edebiyatın ‘nesnesi’, her halükarda baş döndürücü ve halüsinasyonlar gördürücüdür” (Kristeva, 2004:38), der. *Rüya Körü*, varoluşçu romanların durağan atmosferini reddedip okurun belleğine sık aralıklarla yeni coğrafyalar ekleyen, bu coğrafyaları karakterlerin edimleriyle (tartışma, ata binme, bir zindanda oturup düşünme, zindandan kaçma, kervanlarla yola çıkma vs.) somutlaştıran, kurgu boyunca sürekli artan gerilimini, canlılığını koruyan bir romandır.

Scarry (2005)'nin “kitaplardaki nesnelere, yerleri belleğimizde devindirerek canlandırdığımız” savını destekleyen, okuru sürekli yeni imleri belleğinde canlandırma ödeviyle baş başa bırakan bu eğlenceli, katmanlı roman, okurunu sürekli Stefanos'un peşinden koşturur: Şimdi ne yapacak? Şimdi nereye gidecek? Çünkü Stefanos, İstanbul'dan Toroslar'a, Sandike'den Kudüs'e, roman boyu, yani ömrü boyu yer değiştirip durur. *Rüya Körü*'nün okurunun durumunu Felski şöyle özetler (2010:73): “Zaman adeta durur: Kendinizi sonsuz, değişmeyen bir ‘şimdi’ye hapsolmuş hissedersiniz. Okuduğunuz metnin üzerinde bir hükme sahip olmak şöyle dursun, onun eline düşmüşsünüzdür. Metnin içine çekilmiş, sürüklenmiş, kaşla göz arasında başka bir yere götürülmüşsünüzdür- ve sınırsız kolları arasında kendinizi mutlu hissedersiniz. Sanki hipnotize edilmiş gibi, başka bir gücün buyruğuna

girmişsinizdir. Kendinize yeniden hakim olmaya çabalar, ama sonunda boyun eğip mücadeleyi bırakır ve sızlanmadan teslim olursunuz.” *Rüya Körü*, olay örgüsüyle okuru kendine bağlar. Okurun düşünsel sorgulamalara yönelmesi amacıyla okura durağan ve modern çağda geçen kurgular sunmak, yazarın tek seçeneği değildir. Barthes, Sartre felsefesinin (varoluşçuluk) unutulmuş ya da ihmal edilmiş olmasına yazıklandığını söyler; çünkü halen bilinç felsefesi alanında incelenmesi gereken pek çok olgu bulunmaktadır (Rifat, 2005:88). Yazınsallığın yanı sıra düşünsel kaygısı olan çağdaş edebiyat yazarlarının genellikle “hikayesiz romanlar” yazma eğilimine karşın, Gürsel Korat’ın varoluşçu bir çizgide roman yazarken geleneksel roman kurgularındaki okuru büyüleyen ve sürükleyen olay örgüsüne bağlılıktaki ısrarı düşündürücüdür.

Varoluşçuluk, insanın dünyaya geldikten sonra toplum kurallarıyla, ahlaki değerlerle, çevrelendiği dinle varlığına anlam kazandıracağı düşüncesine karşı çıkar (Warnock,1970:12). İnsan dünyada kendini ikinci kez yaratmalı, kendini bulmalıdır (Bal, 2007:30). İnsanın varoluşunu tamamlaması için hiçbir inanç ya da kimse ona rehberlik etmez. Stefanos ve Manuil arasında, romanın sonlarına doğru bir konuşma geçer:

‘Dinimizle aran bozulmuş senin.’

Stefanos acı acı gülümseyip denize baktı:

‘Doğrusu aram hiç iyi olmadı.’

(...)

Dinle aram nasıl iyi olsun? Babam beni sevmedi, imparatorluğun başındaki Baba, yani İmparator da sevmedi. Tanrı Baba? O da sevmedi. Bütün babalar bir olup beni tükettiniz (Korat, 2010:254).

Bir dine inanmanın insanı rahatlattığı, insanın kendi varoluşuna anlam vermede inançlarından yardım alabileceği düşüncesi, Sartre çizgisindeki varoluşçulukta kabul görmez. Stefanos, varoluşçuluğun kişinin kimliğini belirlemede soyun, ırkın, iktidarın bir kenara atılması gerektiği ilkesini de benimser. Romanda “baba” kavramı odağında soy ve iktidar kavramları sertçe eleştirilir. *Rüya Körü* öte yandan okura şunu da söyler: İnsan bu dünyada yalnız ve yapabilecekleri sınırlı bir varlık olsa da, özgürce kendi varoluşunu gerçekleştirmeden bu dünyadan

ayrılmamalıdır.

Stefanos varoluşuna anlam vermede hiçbir olgudan destek almazken doğaya sığınır. Rüya Körü, varoluşçu yanını Rus biçimciliğinde yer alan saf doğa betimlemeleri ile buluşturur. Stefanos sık sık dağlara, ovalara bakarken kendine ve yaşamına ilişkin kesinlemelere ulaşır. Stefanos'un baktığı doğa canlı, ilham vericidir. İnsan içinde doğduğu doğada kendini yeniden bulacak, yaratacaktır.

Barthes'e göre varoluşçuluğun belirgin amaçlarından biri, "felsefede uzman olmayanların, filozofça düşünme konusunda eğitilmemiş olan kafa yapılarına sızabilmektir" (Rifat, 2005:88). Korat, *Rüya Körü*'nde okuru özgün inceliklerle örülmüş bir roman kurgusuyla baş başa bırakırken, bir yandan da onun varoluşçu düşünmelere dalmasını sağlar. Stefanos'un okuru felsefi düşünmelere yönlendirebileceği, Stefanos'un filozofik bir yanı olduğu savı, Teodora'nın Andronikos'a sorduğu imalı bir soruyu, bu soruya Stefanos'un verdiği yanıtı aktararak pekiştirilebilmektedir:

"Sen ve Stefanos! Dünyada aklım almaz. Filozofla arkadaş olan serseri. Nasıl oldu da yan yana geldiniz?"

(...)

Eh bu serseri filozofluktan pay aldı, ben de serserilikten" (Korat, 2010:234).

Stefanos roman boyunca, okura altını çizebileceği, üzerinde uzun süre düşünebileceği önermeler sunar.

Varoluşçu roman kahramanlarının kendi varoluşlarına ilişkin ulaştıkları kararların, aslında tüm insanoğluna ve onun yazgısına ait olduğunu belirtmiştik. Stefanos'un kendini tanımlarken insanoğlunun yazgısına ait ulaştığı yargılardan en çarpıcı olanlardan birini örnek verelim: *İnsan daima unuttur. Çünkü süreğen olarak geçmişte ve gelecekte duramaz. Yapabildiği tek tanrısal eylem, hatırlamaktır* (Korat, 2010:67).

Pamuk (2010: 208), çağdaş yazarların yalnızca kendi toplumlarındaki okurları için değil, dünyadaki ideal okurları için de yazdığını şu sözlerle açıklar: "Milli sorunların, sırların, yasakların ve efsanelerin boğucu yükünden ve dar görüşlüğünden kurtulmuş ideal okur, tıpkı ideal yazar gibi bugün belki dünyanın hiçbir yerinde yok. Ama ister milli ister gayri

milli olsun, bu ideal okuru bulmak önce onu hayal edip ona seslenerek yazmakla başlıyor". Gürsel Korat da, denebilir ki, dünyadaki *ideal okurları* için yeni bir anlatım yolu denemiş ve başarılı olmuştur.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gürsel Korat'ın dört romanı incelendiğinde, varoluşçu felsefenin sözcülüğünü üstlendiği ve varoluşçu roman kahramanlarının genel özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Bunun yanısıra yazarın 20. yüzyıldan sonra yazılmaya başlanan varoluşçu felsefe etkili romanlardan farklı zaman ve mekan kullandığı gözlenmektedir.

Haydar, Saruca Abdal, Bahri Paşa ve Stefanos Aksukos birbirlerinden farklı kimlikler taşımaktadırlar. Haydar kaybetmeye hazırlanan bir Selçuklu beyi, aşktan başka her konuda başarılı olan Bahi Paşa bir devlet adamı, aşka sığınarak özgürleşen Saruca Abdal bir din adamı, gelecek rüyaları görürken ömrünü algılayamadan yaşayan Stefanos Aksukos ise sıradan bir devlet memurudur. Hepsinin ortak özelliği kimliklerini reddederek dünyadaki varlıklarını ve yaşamaktaki amaçlarını sorgulamış olmalarıdır. Böylece onlar diğer kahramanlardan farklı olarak dünyadaki varoluşlarına anlam verebilmek için kendilerini çevreleyen toplumsal ve dinsel kuralları göz ardı ederek özgürce, akıl ve sezgi yoluyla kendilerine sordukları sorulara içtenlikle yanıtlar vermişlerdir. Buldukları yanıtları yaşamlarına uygulayarak özgür seçimlerini yapmışlardır. Yaptıkları seçimler onları mutlu etmemiş, ancak okurun gözünde onları tutarlı ve derinlikli kişilere dönüştürmüştür. Sartre'ın Duvar öyküsündeki Pablo'ya söylediği "Dürüstçe ölmek istiyorum," tümcesi, Korat'ın varoluşçu roman kahramanlarında bazen ölümü göze alarak tutarlı bir yaşam oluşturmaya çalışmalarında gözlenir (Sartre, 2011:31). Dört romanın dört varoluşçu kahramanı, yaşadıkları toplumu, çevrelendikleri dinsel kuralları sorgulayarak varoluşçu romanların okura vaad ettiği felsefi sorgulamaları sunmaktadır.

Zaman Yeli, Güvercine Ağıt, Kalenderiye ve Rüya Körü romanları, kahramanlarının özellikleri bakımından Dostoyevski, Kafka, Sartre ya da Camus gibi varoluşçu sorgulamayı konu edinen yazınsal yapıtların kahramanlarıyla özdeştir. Ancak Korat'ın romanlarının zaman ve mekan bakımından tarihsel bir düzleme yerleşmiş oluşu, olayların kalabalık kentlerde geçmemesi, gerek varoluşçu romana gerekse tarihsel düzlemli romana yeni bir yaklaşım sunmaktadır. Varoluş sorunu

yeni değil, insanlığın eski bir sorunudur.

Zaman Yeli romanıyla başlayan üçleme ve *Rüya Körü* temelde yolculuklarla örülmüştür. Bilinen varoluşçu romanlar ise genellikle durduğu yerde devingen bir olay örgüsüyle biçimlenmiştir. Oysa Gürsel Korat'ın romancılığı, felsefenin maceraya yerleştirilebileceğini, devingen bir olay örgüsüne düşünsel sorgulamaların sindirilebileceğini kanıtlamaktadır. Yazar, varoluşçu romanın olay örgüsü geleneğine de yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Varoluşçu romanların başka hiçbir roman türünün yapamadığı biçimde okuru etkilediğini, çünkü bu tür romanların okurun gündelik yaşamında gözden kaçırdığı ayrıntılar üzerinde düşünmesini, yaşamın ve varolmanın toplamına ilişkin sonuçlara varmasını sağladığını belirtmiştik. Gürsel Korat'ın romanları okurunu yetiştiren, onu varoluş sorgulamasına yönlendiren romanlardır.

Kaynakça

- Aksoy, E. 1981. "Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk)". *Türk Dili Dergisi*. 349, 314-321.
- Aronson, R. 2005. *Camus Sartre*. İstanbul: Bileşim Yayınevi.
- Badiou, A. 2010. *Başka Bir Estetik*. Metis Yayınları: İstanbul.
- Bal, M. 2007. Varoluşçuluk ve Franz Kafka'nın Dönüşüm'ü. *Evrensel Kültür*. 184, 30-32.
- Berger, J. 2007. Sanat ve Devrim. Agora Kitaplığı: İstanbul.
- Berkowitz, P. 2003. *Nietzsche Bir Ahlak Karşıtının Etiği*. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Bumin, T. 2002. *Felsefe*. TÜSİAD: İstanbul.
- Camus, A. 2011a. *Sisifos Söyleni*. Can Yayınları: İstanbul.
- Camus, A. 2011b. *Yabancı*. Can Yayınları: İstanbul.
- Camus, A. 2006. *Düşüş*. Can Yayınları: İstanbul.
- Charlesworth, M. J. 1976. *The Existentialists and Jean-Paul Sartre*. Contributors. London.
- Çelik, T. 2011. Stefanos Aksukos Bir Varoluşçu Roman Kahramanı mıdır? Roman Kahramanları. Temmuz-Eylül. 72-77.
- Dostoyevski, F. M. 2011a. *Yeraltından Notlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dostoyevski, F. M. 2011b. *Cinler*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Dostoyevski, F. M. 2011c. *Suç ve Ceza*. İş Bankası Yayınları: İstanbul.
- Felski, R. 2010. *Edebiyat Ne İşe Yarar?* Metis Yayınları: İstanbul.
- Folscheid, D. 2005. *Felsefe Akımları*. Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.
- Foulquie, P. 1991. *Varoluşçuluk*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Guignon, C. ve Pereboom, D. 2001. *Existentialism: Basic Witing Second Edition*. Hackett. Publishing Company: Cambridge.
- Heidegger, M. 2006. *Varlık ve Zaman*. Çev: Kaan H. Ökten. Bahçeşehir

Üniversitesi Agora Kitaplığı: İstanbul.

Kafka, F. 2011a. *Dönüşüm*. Can Yayınları: İstanbul.

Kafka, F. 2011b. *Dava*. Can Yayınları: İstanbul.

Kafka, F. 2003. *Şato*. Gün Yayıncılık: İstanbul.

Karakaya, T. 2004. *Jean Paul Sartre ve Varoluşçuluk*. Bizim Büro: Ankara.

Kierkegaard, S. 2010a. *Fikir Mimarları Dizisi: Kierkegaard*. Say Yayınları: İstanbul.

Kierkegaard, S. 2010b. *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*. Doğu-Batı Yayıncılık: İstanbul.

Korat, G. 2008. *Kalenderiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Korat, G. 2009a. *Zaman Yeli*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Korat, G. 2009b. *Güvercine Ağıt*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kristeva, J. 2004. *Korkunun Güçleri*. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Kuçuradi, İ. 2009. *Sanata Felsefeyle Bakmak*. Türkiye Felsefe Kurumu: Ankara.

Kundera, M. 1989. *Roman Sanatı*. Afa Deneme: İstanbul.

Lehan, R. 1973. *A Dangerous Crossing: French Literary Existentialism and Modern American Novel*. Southern Illinois University Press: Carbondale.

Lukacs, G. 2007. *Roman Kuramı*. Metis Yayınları: İstanbul.

MacIntyre, A. 2001. *Varoluşçuluk*. Paradigma: İstanbul.

Mounier, E. 2007. *Varoluş Felsefelerine Giriş*. Say Yayınları: İstanbul.

Pamuk, O. 2011. “Dostoyevski'nin Korkulu Cinleri”. *Cinler*. İletişim Yayınları: İstanbul.

Pamuk, O. 2010. *Manzaradan Parçalar*. İletişim Yayınları: İstanbul.

Panza, C. ve Gale, G. 2008. *Existentialism for Dummies*. Wiley Publishing: Indiana.

- Rifat, Mehmet. 2005. "Roland Barthes: Sartre ve Varoluşçuluk Konusunda". *Varlık Dergisi*. 1174, 86-89.
- Ruciczec, P. 1966. *Existentialism for an Against*. Cambridge University Press: London.
- Russel, B. 1998. *Varoluşun Bunalımı*. Toplumsal Dönüşüm Yayınları: İstanbul.
- Sartre, J. P. 1981. Varoluşçuluğun Savunulması. Çev: Bertan Onaran. *Türk Dili Dergisi Yazın Akımları Özel Sayısı*, 321-324.
- Sartre, J. P. 1992. *İş İşten Geçti*. Varlık Yayınları: İstanbul.
- Sartre, J. P. 2007. *Existentialism Is A Humanism*. Yale University Press: London.
- Sartre, J. P. 2011. *Duvar*. Can Yayınları: İstanbul.
- Taşdelen, V. 2004. *Kierkegaard'ta Benlik ve Varoluş*. Hece Yayınları: Ankara.
- Tatar, B. 1999. *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti*. Vadi Yayınları: Ankara.
- Topçu, N. 2010. *Varoluş Felsefesi*. Dergah Yayınları: İstanbul.
- Verges, A. ve Huisman, D. 2002. *Batı Felsefe Geleneği: Öğreti ve Kavramlar Açısından Yaklaşım*. Çev. Ahmet Arslan. Felsefe. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği: İstanbul.
- Warnock, M. 1970. *Existentialism*. Oxford University Press: New York.
- Wartenberg, T. 2008. *Existentialism*. Oneworld: London.

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DİL VE EDEBİYAT DERGİSİ
MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Makalenizi hakemler tarafından değerlendirilmek üzere ilk gönderdiğinizde lütfen aşağıdaki makale yazım kurallarına göre düzenleyiniz.
2. Gönderilecek makalenin daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olması zorunludur.
3. Yazılar Türkçe veya İngilizce olmalıdır.
4. Makaleler 3000-6000 sözcük arasında olmalıdır.
5. Tüm makalelerin başında Türkçe ve İngilizce yazılmış özet (100-150 sözcüklük) bulunmalıdır.
6. Özetlerin sonunda 3-10 anahtar sözcük eklenmelidir. Anahtar Kelimeler ve Key Words çalışmaya uygun, açık ifadeli ve ilk harfleri büyük olacak şekilde 10 punto ile italik yazılmalıdır.
7. Yazılar biri MS Word 2003 ve üzeri sürümde diğeri PDF olmak üzere elektronik ortamda iki kopya olarak ded@dilbilim.info adresine gönderilmelidir.
8. Yazıların başlığı BÜYÜK HARFLERLE 12 punto ve **koyu** olarak yazılmalı ve orta hizalı olmalıdır. Türkçe yazılar için başlığın İngilizcesi de verilmelidir.
9. Yazılarda; **Kağıt boyutu:** A4, sayfa yapısı **Alt:** 3.5 cm, **Üst:** 4.0 cm, **Sol:** 4.0 cm, **Sağ:** 2.5 cm. **Yazı tipi:** Times New Roman, **Punto:** 12 **Satır Aralığı:** 2; **Kenar ayarı:** iki yana yaslanmış (full justified) olarak ayarlanmalıdır.
10. Makalelere sayfa numarası verilmelidir.